احمد هادی مقصودی.

هلال

(احکام شرعیه) مجموعه‌سینك (٦) نچی جزئیدر.

دینی بایراملر وتاریخی کونلر خصوصنده.

اِذا غُمَّ عَلَیْکُمُ الْهِلالُ فَاقْدُرُوا لَهُ

سنه ١٣٢٣ .
١٩٠٦

КАЗАНЬ.
ГОРОДСКОЙ ПАССАЖЪ.
Лито-Типографія И. Н. Харитонова.
1905.

مكتبهٔ مقصوديه‌ده اوشبو كتابلر صاتلمقده‌در:

۱) **(معلم اوّل)** اصول مديه اوزره ترتيب ايدلمش الفباى تركيدر. بو الفبا ايله ۷ نچى يه‌شلك بالانى ايكى آى اچنده تركيچه اوقورغه هم يازارغه اويره‌تمك ممكندر. اوقوتو اصولينى اويره‌نمگه هيچ حاجت يوقدر. كتابنك اوزينى كورگانده نيچك تعليم قيلناچغينى هركم آڭلارلقدر. قازان، كيرمان، حاجى طرخان، اوفا، اورينبور، قازاقستان، تركستان، داغستان، سيبيريه، جونغاريه وقاشغار طرفلرنك جديدى وقديمى مكتبلرنك كوبسنك بو الفبا قبول ايدلمشدر. بهاسى (۱۰) تيينْدر.

۲) **(معلم ثانى)** اصول تحريكيه اوزره ترتيب ايدلمش الفباى عربيدر. بو الفبانى معلم اوّلنى اوقوب تمام ايتكان بالالرغه، قرآننى درست وتيز اوقومغه توشندرمك اوچون تعليم ايدلور. بونك آخرنده (۳۰) قدر قسقا سوره‌لر بالالر اوزلرى طانوب اوقورلق درجه‌ده ايرى حرف وحركات ايله آچق شكلده طبع ايدلمشدر. بر آى اچنده بو الفبانى اوّلندن آخرينه قدر اوقوغان بالاغه طوغرى قرآن كريمنى تعليم قيلنا باشلانور . . بهاسى (۷) تيينْدر.

۳) **(قرائت قران)** بو كتابده قرائت عربيه وتجويد قرآن حكملرى بيك آچق صورتده بيان قيلنمشدر. استاذدن قرائت ايتمه‌گان وعلم تجويدنى اوقوماغان كشى‌ده، بو كتاب ايله قرائتينى درستله‌مك ممكندر . . . . بهاسى (۷) تيينْدر.

۴) **(مشق خط)** شاگردلرنى حسن خط قاعده‌لرى بوينچه ماتور يازارغه اويره‌تمك اوچون ترتيب ايدلمش مشق اورنه‌گيدر. بو اورنه‌كنك اوستينه يوقا كاغذ قويوب، قامش قلم ايله ياكه قييق تيمر قلم ايله ياكه ياتسى وقييق يونلمش كارانداش ايله تكرار يازا يازا بالالرنك يازولرى بيك تيز گوزه‌لله‌نه‌در. يازونى مشقى يازا بلمه‌گان الوغ كشيلرده اوشبو مشقنامه ايله گوزه‌ل ومشقى يازارغه اويره‌نمك ييگلدر. . . . . بهاسى (۷) تيينْدر.

۵) **(عقائد)**، ٦) **(طهارت)**، ۷) **نماز)**، ۸) **(جماعت)**، ۹) **(روزه، زكات وحج)**
مكتبلر اوچون ترتيب قيلنمش مسائل دينيه رساله‌لريدر، كه قايو مسئله‌لر حقنده اولدقلرى اسملرندن معلومدر. . . . . . هر برينك بهاسى (۵) تيين ومجموعى (۲۵) تيينْدر.

۱۰) **(هلال)** دينى بايراملر، تاريخى كونلر وتقويملر خصوصنده . . بهاسى (۵) تيينْدر.

۱۱) **(معاش)** عادى معيشتنك هر بر كيمسه ادا قيلمق لازم اولان شرعى عمل وادبلر خصوصنك (۵) ت.

۱۲) **(شريعت)** ابتدائى مكتبلرنك (٤) نچى صنف شاكردلرى اوچون ترتيب ايدلمشدر. بو كتابك اسلام ديننده فرض، واجب، سنت، مستحب، حلال وحرام يا مكروه بولغان عمللرنك هر برسى اجمالا صانالمشدر. شريعت حكملرينك هر برسندن اجمالا خبردار بوليم ديگان الوغ كيمسه‌لر اوچون‌ده بيك فائده‌لى بر كتابدر. . . . . بهاسى (۱۰) تيين.

۱۳) **(عقائد منظومه)** نظملى معتقدات رساله‌سيدر. بالالرغه (ادبى مقاملر ايله) حفظ قيلدرمق اوچون ترجمه قيلنمشدر . . . . بهاسى (۵) تيينْدر.

۱۴) **(عبادات اسلاميه)** بو كتابده اسلام دينده مامور بولغان عمل وعبادتلرنك هر برسينك حكملرى سؤال وجواب طريقيله تفصيلا بيان قيلنمشدر. مكتب شاگردلرى اوچون‌ده، الوغ كيمسه‌لر اوچون‌ده، فائده‌لى كتابدر . . . . بهاسى (۳۰) تيينْدر.

احمد هادی مقصودی

هلال

(احکام شرعیه) مجموعه سینڭ (٦) نچی جزئیدر ◆

دینی بایراملر وتاریخی کونلر خصوصنده.

اِذا غُمَّ عَلَیْکُمُ الْهِلالُ فَاقْدُرُوا لَهُ ❋

سنه ١٣٢٣ / ١٩٠٦ ◆

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 30 мартъ 1905 г.

КАЗАНЬ.
ГОРОДСКОЙ ПАССАЖЪ.
Лито-Типографія И. Н. Харитонова.
1905.

بِسمِ اللهِ الرحمنِ الرحيمِ ※

ایة کریمه : « يَسْئَلُونَكَ عَنِ الاَهِلَّةِ ، قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ※) سورة البقرة ،
مآلی : « ای محمد، سیندىن آینك کورنشلری حقنده سؤال قیلالر. سین آنلرغه ئیتکل که آینك کورنشلرینك اوزگارووی آدملرگه وقتلرنی حسابلامق وحج وقتلرینی تعیین قیلمق اوچوندر. »

حدیث شریف : « اِذا غُمَّ علیکُمُ الْهِلالُ فَاقْدُرُوا لَهُ ※ »
معناسی : (اگرده بولوت قاپلاو سببلی سزگه یانگغا آی کورنمه‌سه ، سز آنی کونلرنك قدر وچاماسی ایله حساب قیلگز).

هلال .

هلال دیمك - یانگغا طوغان آی دیمکدر. هر آینك آخرغی کوننك کیچ قویاش بایغاندن صونك آینك قویاشقه قاراب طورغان نورلی طرفی ییریوزینه نچکه گنه آلتون اوراق کبی بولوب کورینه‌در. اوشبو وقتده آی (هلال) دیب آتالور. هر وقتده بر کون کیچ یانگغا هلال طوغانی کورنسه، شول کوننك قویاش بایغان وقتندن یانگغا آی باشلانادر. شول کیچ یانگغا آینك برنچی کیچی وآننك ایرته‌گوسی کون برنچی کونی بولادر. شول کوندن باشلاب هر کون هلالنك نوری آرتوب اورتاسی کینگایه باراد. آینك اوّلگی آتناسی کیچنده آی یارتی توگه‌رەك رەوشنده کورینوب ایکنچی آتناسی کیچنده بوتون توگه‌رەك رەوشنده قویاش کبی نورلی بولوب کورینه‌در. بو وقتده آی (بَدْرْ) دییوب آتالور. بدر کوننده صونك آینك نوری کیمی باشلاب ٣ نچی آتناسی طولغانده ینه یارتی توگه‌رەك رەوشنده بولوب قالادر. ٤ نچی آتناسی طولغانچی کیمی کیمی آی ینه اوراق رەوشنده بولوب قالادر. بو صونگغی هلال طاك آتقاندن صونك قویاش چقار آلدندن غنه کورینه‌در. ٤ نچی آتناسی طولغانده آینك نورلی طرفی قویاشقه طابا قاراب طوردیغندن ییریوزینه آی عادتی کوز برله هیچ کورنمیدر. هلالنك کورنشی هر آی صاین اوزگارمکلگی ایسکی زمانلردن بیرلی آدمیلرنك آیغه اعتبار ایله‌عجبسنوب قارامقلرینه سبب بولمشدر. هر ییرده آتنانك ییدی کوندن حساب قیلانمقلغی‌ده ، هر ییدی کونده آینك کورنشی اوزگارووی سببندن حاصل بولمشدر. کوك یوزنده هلال کورندکده، هر ییرده انسانلر آنگا محبت ایله

قارامقده‌درلر. هلال‌هرکون آرتاچق بر نرسه بولغانلقدن برالوغ‌اش‌باشلاغان کوننڭ‌کیچنده هلال‌کورنکلگینی کوب‌خلقلر ایزگی فاللرغه یورامقده‌درلر. اوشبو سببدن الوغ‌وکیره‌کلی اشلرنی آی باشنده باشلامق‌کوب‌یپرده‌عادت‌حکمنده‌در.

قاراڭغی کیچلرده لاجورد (*) توسلی کوك یوزنده یولدزلر آراسنده هلالنڭ آلتون‌اوراق کبی‌بالقوب طورمقلغی هرصاف کوڭللی کمسه اوچون گوزل‌برکورنشدر. آی‌یاقتیلی‌کیچه‌نڭ قویاشلی‌کوندزدن سیروتماشا اوچون کوڭللیره‌ك بولمقلغی هرکمنڭ معلومیدر.

اهل‌اسلام‌اوچون آی‌وهلالنڭ‌اعتباری طاغی‌ده آرتقدر. چونکه بوتون دنیاده‌غی اوچ‌یوز میلیون‌قدر اهل‌اسلامنڭ هرقایوسی یل وآی حسابلرینی، بایراملرینی، روزه، زکات وحج کبی وقتلی عبادتلرینی آی یورشی وهلال کورنشی‌ایله حسابلاب‌یورتمکده‌درلر. مسلمان‌شهرلرنده ومسلمان آوللرنده هرمحله‌ده‌مسجدمناره‌لری آلتونلی‌یاکوموشلی‌هلال رەوشی‌ایله زینتله‌نمشلردر. اسلام‌مملکتلرنده‌هلال‌روشی‌علامت رسمیه‌دن‌صانالوب‌عَلَملری‌ودیوانخانه‌لری ورسمی‌کاغدلری هلال‌شکلی‌ایله بیزه‌لمکده‌درلر. اوشبوسببلردن هلال روشی جمیع اهل اسلام قارشنده اسلام دینینڭ (علامت رسمیه) سی ایتوب اعتبار قیلنمقده وشول جهتدن هلال اوزی‌ده مسلمانلر کوزینه مقدس ومرغوب بولوب کورنمکده‌در.

یللر اهل‌اسلام قارشنده ایکی‌تورلی حساب قیلنمقده‌در: بری قویاش یورشی ایله حساب قیلنغان قویاش یلیدرکه (سنهٔ شمسیه) دیوب آتالمقده‌در. ایکنچیسی آی‌یورشی‌ایله‌حساب‌قیلناطورغان آی‌یلی‌درکه (سنهٔ‌قمریه) دیوب آتالمقده‌در. اوشبو ایکی یللرنڭ کون حسابلری‌ده آی حسابلری‌ده بربرسینه اوخشامیدر. شول‌سببدن هربرسینڭ‌حسابینی آیروب آیروب بلمك تییشلیدر.

سَنَهٔ شَمْسِیَّه.

برسنهٔ‌شمسیه‌اچنده (٣٦٥) کون‌بولادر (**) مگردورت‌یلنڭ‌برسی‌گنه (٣٦٦) کوندن‌حساب‌قیلنوب (کبیسه یل) یعنی (طولی یل) دیوب‌آتالمقده‌در.

(*) لاجورد کوك‌توسلی لازورطاشی‌درکه قیمتلی طاشلردن‌در.

(**) سنهٔ شمسیهٔ حقیقیه (٣٦٥) کون‌ده (٥) ساعت‌ده (٤٨) دقیقه‌ده (٤٦) ثانیه‌در.

هرسنهٔ شمسیه نڭ كۈنلری (١٢) آیغه بۈلنمشدركه : یانۋار (٣١) كۈندن ، فیۋرال (٢٨) كۈندن، (كبیسه یلده ٢٩ كۈندن)، مارت (٣١) كۈندن، آپریل (٣٠) كۈندن ، مای (٣١) كۈندن ، ایيون (٣٠) كۈندن ، ایيول (٣١) كۈندن ، آۋگوست (٣١) كۈندن ، سینتهبر (٣٠) كۈندن ، اوكتهبر (٣١) كۈندن ، نویهبر (٣٠) كۈندن ، دیكهبر (٣١) كۈندن حساب قیلنمقده درلر. سنهٔ شمسیه لرنی نصرانیلر حضرت عیسی علیه السلام طوغان یلدن باشلاب حساب قیلمقده درلر. مسلمانلر اۈچۈن محمد علیه الصلاة والسلام نڭ طوغان یلندن باشلاب حساب قیلمق معقول كورلمكده در. نصرانیلر حسابی (تاریخ عیسوی) ومسلمانلر حسابی (تاریخ محمدی) دیيۈب آتالۈر . اۈشبو كتابنڭ یازلغان یلی تاریخ عیسوی حسابی بوینچه (١٩٠٠) نچی یل وتاریخ محمدی حسابی بوینچه (١٣٣٠) نچی یل ایدی . حاضر بو كتابنی سز اوقوغان یل تاریخ عیسوی حسابنچه ده تاریخ محمدی حسابنچه ده نیچه نچی یللر ایكانینی اوزڭز حسابلاب بلۈرسز .

مذكور ایكی تاریخ یللرینڭ آراسنده آیرما (٥٧٠) یلدر. چۈنكه پیغمبرمز محمد علیه السلام تاریخ عیسوی نڭ (٥٧٠) نچی یلنده ٢٧ نچی آپریلده دنیاغه كیلمشدر. شول سببدن تاریخ عیسوی یللرندن (٥٧٠) یل كیمتلسه ، تاریخ محمدی یلی معلوم بولۈر. تاریخ محمدی یللرینه (٥٧٠) یل آرتدرلسه ، تاریخ عیسوی یلی معلوم بولور. سنهٔ شمسیه لرنڭ باشلری اوّل زمانلرده بر نچی مارتدن حساب قیلنمقده ایكان حاضر بو زمانده نصرانیلر حضرت عیسی نڭ طوغان كۈنلرندن یعنی بر نچی یانۋاردن حساب قیلمقده درلر . تاریخ كتابلرنده صاتاشماس اۈچۈن تاریخ محمدی حسابینی ده بر نچی یانۋاردن حسابلامق ممكندر.

سَنَهٔ قَمَرِیَّه .

برسنهٔ قمریه اچنده (٣٥٤) كۈن بولادر (*) مگر اوچ یلنڭ برسی گنه (٣٥٥) كۈندن حساب قیلنادر . سنهٔ قمریه كۈنلری ده سنهٔ شمسیه كۈنلری كبی (١٢) آیغه بولنمشدر: محرم (٣٠) كۈندن، صفر (٢٩) كۈندن، ربیع الاوّل (٣٠) كۈندن ، ربیع الآخر (٢٩) كۈندن ، جمادَی الاولی (٣٠) كۈندن، جمادَی الاخری (٢٩) كۈندن ، رجب (٣٠) كۈندن، شعبان (٢٩) كۈندن،

(*) سنهٔ قمریه حقیقیه (٣٥٤) كون (٨) ساعت (٤٥) دقیقه و (٥) ثانیه در . (**) اوتۈز یلده اون بر یل

رمضان (٣٠) كۈندن ، شوال (٢٩) كۈندن ، ذوالقعده (٣٠) كۈندن، ذوالحجه (٢٩) كۈندن مگر ایكی اۈچ یلده بر مرتبه كبیسه یلده ذوالحجه آیی ده (٣٠) كۈندن، حساب قیلنمقده در لر. كوب یللرده اۈشبو (١٢) آینك آلتیسی (٣٠) كۈندن و آلتیسی (٢٩) كۈندن كیلووی ، مگر ایكی اوچ یلنك برسنده گنه (٧) آی (٣٠) گۈندن و (٥) آی (٢٩) كۈندن گیلووی (علم هیئت) تجربه سی بوینچه معلوم بولمشدر. كوبسنچه بر آی (٢٩) كۈندن كیلسه ، آندن صونگغی آی (٣٠) كۈندن كیله در. اما بر آینك (٣٠) كۈندن كیلگانی معلوم بولسه ده، آندن صونگغی آینك (٢٩) كۈندن كیلووی لازم توگلدر. چۈنكه قایسی وقتده ایكی آی یه نشه ایكیسی ده حتی بعض یللرده اوچ آی بر یولی (٣٠) شار كۈندن كیلمك تیبشلی بولادر. آی حسابینی علم هیئتنی یاخشی بلمه گان كشیگه نادان حساب ایله گنه بلمك ممكن توگلدر. شول سببدن تقویملرده كورسه تلگان حسابلر قایسی آیلرده غنه طوغری كیله در. بۈتون یلنك هر آینك باشلرینی تعیین قیلۈب الكدن بلۈب طۈرمق اۈچون آینك یۈرشنی، طوووینی و كورنه چگینی علم هیئت حسابی بوینچه بلمك كیره ك بولادر (*) هر آولده و هر شهرده علم هیئتنی بلگان كشی طابلمق مشكلدر. شول سببدن آی باشلارینی حسابلامق بیگل بولسۈن اۈچۈن شریعتده هلال كورنگان كیچ شول آینك برنچی كیچی (**) و آنك ایرته گوسی كۈن آینك برنچی كۈنی ایتۈب حساب قیلنو بۈیۈرلمشدر. هوا بۈلوتلی بولۈب هلال كۈرنمسلك بولغانده غنه اوتكان آیلرغه قاراب چامالاب حساب قیلۈرغه امر قیلنمشدر.

مكّهٔ مكرّمه وقتی .

یبریۈزی بیك زور و كیك بولغانلقدن هلالنك كۈرنشی و آینك طوووی تۈرلی یبرده تۈرلیچه بولادر. چۈنكه آینك طوووی دیمك آینك قۈیاش طوغرسندن آیرلووی دیمكدر. طوغان ساعتنده اوك آینك نورلی طرفی یبرگه كورنمیدر. آی طوغاندن صونك آز بولغانده (١٢) ساعت چاماسی وقت اوزمیچی طۈرۈب اورتاكوز ایله هلالنی كوروممكن توگلدر. شۈل سببدن بعض وقتلرده مشرق طرفنده غی شهرلرگه كورنمه گان هلال مغرب طرفنده غی

(*) علم هیئتنی یاخشی بلوچیلر بزنك قازان یۈرتنده اهل اسلام اچنده بیك آزدر.

(**) عرفده كیچ اوتكان كۈندن حساب قیلنسه ده ، شریعتده ته ولكنك باشی قۈیاش بایغاندن حسابلانو سببلی هر كیچ آلده غی كیله چك كۈننك كیچی ایتۈب حساب قیلنادر.

شهرلر طوغر سینه ییتکانچی کورنورلك بولادر. ودخی قبله طرفنده‌غی شهرلرده ساعت (٦) ده قویاش بایغان وقتده هلال کورنه‌چك بولسه‌ده، تون طرفنده‌غی شهرلرده ساعت (٣) لرده قویاش بایغان وقتلرده کورنمیچی قویاش ایله برگه باتادر. اوشبو سببلردن بوتون دنیا اهل اسلامی اوچون آی حسابینی قبله‌مز کعبهٔ معظمه ومکهٔ مکرمه وقتی بوینچه حسابلاب یورتمك عقلچه معقول وشریعتچه مقبول کورلمشدر. هم واقعا کوب مسلمان مملکتلرنده مکه حسابی اعتبارغه آلنمقده در. مکهٔ مکرمه وقتی بوینچه هلالنك قای ساعت وقای دقیقه وثانیه‌ده طوواچغی وقایسی کونده کیچ قویاش بایغان وقتلرده مکه‌ده هلال نك کورنو احتمالی علم هیئت حسابی بوینچه بیك معلوم‌مدر (*) هر الوغ شهرلر نك تقویم (**) لرنده هلالنك قای کون وقای ساعت ودقیقه‌ده طوواچغی یازلمقده در. مکهٔ مکرمه وقتی ایله شول شهرنك وقتی آراسنده‌غی آیرماغه قاراب چامالاب مکهٔ مکرمه وقتی بوینچه هلال نك قایو ساعتده طوواچغینی ده وقایسی کونده گورنمك احتمالینی ده حسابلاب چغارمق بیك بیگل اشدر. مثلا مکهٔ مکرمه وقتی ایله ایرکوت شهری وقتی آراسنده دورت ساعت یارم قدر آیرما باردر: مکه‌ده کوندز ساعت (١٢) بولغان زمانده ایرکوت شهرنده کیچکی ساعت (٤½) بولادر. ایرکوتده کوندز ساعت (١٢) بولغان زمانده مکه‌ده ایرته برله ساعت (٧½) گنه بولادر. فرضا ایرکوت وقتی حسابنچه آینگ کوندز ساعت (١٢) ده طوواچقلغی علم هیئت بوینچه معلوم بولسه، مکه وقتی حسابنچه آی نك ایرته برله ساعت (٨) نچی‌ده طوواچغنی بلمك ممکندر. اوشبو کتابنك آخرنده آی باشی جدولی باردر. شول جدولگه قاراب برنیچه یلغه قدر هر بر آینك باشی قای کونده وسنهٔ شمسیه آیلرینك قایوسنده و نیچه‌نچی کونده بولاچغینی بلمك ممکندر.

تاریخ هجری .

سنهٔ قمریه‌لر پیغمبرمز محمد علیه الصلاة والسلام نك مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره شهرینه کوچکان یلندن باشلاب حساب قیلنورلر. شول سببدن سنهٔ قمریه یللری تاریخ هجری یللری یا که هجرت یللری دییوب آتالورلر. هجرت کوچو دیمکدر (**).

(*) مسکو ایله مکهٔ مکرمه‌نك طول درجه‌لری ایکیسی برحکمنده‌در: مکه ٥٧ نچی ومسکو ٥٥ نچی طول درجه‌لرنده‌درلر. آرالرنده آیرما فقط (٢) درجه قدردر. شول سببدن مسکو وقتی ایله مکه وقتی بربرسینه بیك یاقن بولمق تییشلیدرلر. کوب بولسه آرالرنده آیرما (١٠) دقیقه‌قدر بولور. یعنی مسکو وقتی مکه وقتندن (١٠) دقیقه قدر صوڭ بولسه کیرەك. مسکوده چقغان کالیندارلرده آی ساعت نیچه‌ده طوواچق دییوب یازلغان بولسه، مکهٔ مکرمه وقتی بوینچه‌ده شول ساعتلرده طوواچقدر. **) تقویم کالیندار دیمکدر.

(**) حاضر اوشبو یل تاریخ هجرینك نیچه‌نچی یلیدر.؟ وقایسی آینك نیچه‌نچی کونیدر؟. مبتدیلره آڭلاتمالی. وبوندن صوڭره تقویملردن قاراب هر وقت دقت قیلورغه تنبیه قیلمالی.

سنهٔ قمریه یللری ایله سنهٔ شمسیه یللری هیچ بر وقتده بر بر سینه تمام طوغری کیلمیدر. چونکه معلوم درکه سنهٔ شمسیه نك تهولگی (٣٦٥) کوندر. سنهٔ قمریه نك تهولگی فقط (٣٥٤) کوندر. سنهٔ شمسیه حسابی ایله بر یل تمام طولغانچی (١١) کون الك سنهٔ قمریه یلی طولوب ایکنچی یل باشلانادر. سنهٔ قمریه نك هر بر آیینك باشی اوتكان یلغی سنهٔ شمسیه ده بولغان کوندن (١١) کون چاماسنده الگره‌ك گیله‌در. شول سببدن درکه رمضان و بایراملر تورلی یللرده تورلی وقتلرغه طوغری کیلمکده‌درلر. مثلاً بر یلده یاز کونلرنده کیلگان بولسه‌لر، (٨) یلدن صوڭ قش کونلرنده کیله‌لر. (١٦) یلدن صوڭ کوز کونلرنده کیله‌لر. (٢٦) یلدن صوڭ جای کونلرنده کیله‌لر. (٣٢) یلدن صوڭ ینه اوّلگیچه یاز کونلرینه طوغری کیله باشلیلر.

بر واقعه نك بولغانینه سنهٔ شمسیه‌لر حسابی ایله (٣٢) یل اوتكان بولسه، سنهٔ قمریه‌لر حسابی بوینچه (٣٣) یل اوتكان بولادر. برکشی سنهٔ شمسیه‌لر حسابنچه (٣٢) نچی یاشده بولغان بولسه، سنهٔ قمریه‌لر حسابنچه (٣٣) نچی یاشنده بولغان بولادر. (٣٢) سنهٔ شمسیه اچنده هر وقت (٣٣) رمضان آیی (٣٣) مرتبه فطر و قربان بایراملری اوتكان بولادر. (١٩٠٠) نچی تاریخ عیسوی‌ده محمد علیه السلام نك هجرتینه سنهٔ قمریه‌لر حسابی بوینچه (١٣١٨) یل اوتمش ایسه‌ده، سنهٔ شمسیه‌لر حسابی بوینچه فقط (١٢٧٨) یل اوتمش ایدی.

جمعه کونی.

اهل اسلام قارشنده یدی آتنا کونلری آراسنده جمعه کونی بایرام کونیدر. شریعتده تهولكنك باشی قویاش بایغاندن باشلانادر. شول سببدن جمعه تهولگی پنچشنبه کوننك کیچندن قویاش بایغان وقتدن حساب قیلنادر. پنچشنبه کونندن صوڭره کیچ جمعه کیچه‌سی اولدیغندن جمعه کونی کبی دعالر و ایزگی عمللر مقبول بولووی امیدلی بولغان مبارك کیچه‌لردندر.

هر بر مسلمان کشی‌گه جمعه کونینی الوغ کوروب گناه اشلردن طییلمق، ایزگی عمللر قیلورغه طرشمق، فقیرلرگه صدقه‌لر بیرمك، آتا، آنا قارداش اروغلر ایله کورشوب حاللرینی بلمك، قبرستانغه باروب یا که اویده قرآن اوقوب ثوابینی میتلرنك روحلرینه باغشلامق، بوش وقتلرده قرآن اوقو، ذکر وصلوات ئه‌یتو و دعالر قیلو ایله شغللەنمك تییشلیدر. بیك فقیرلك زمانی بولماغانده دنیا اشلرینی کوب اشله‌میچی علم و وعظ مجلسلرنده بولمق، دوست ایش

وقارداش اروغ ایله کورشوب ، بایرام ایتوب شادلق ایله اوتکه رمك معقولدر . (*)
ودخی هر جمعه کون ایرته برله چه چ صاقال ومییقلرنی مایلاب طاراب توزه تمك
آوزنی مسواکله ب وباشقه اعضالرنی تمیزله ب پاکله مك ، پاك کییملر کییمك ،
خوشبوی سورتنمك مستحبدر . غسل قیلوب بوتون ته ننی پاکله مك سنتدر .
اویله نمازی اورنینه مسجدگه باروب جمعه نمازنی اوقومق فرضدر . بایرام کونی
بولغانلغی سببلی جمعه کون نك اوزنده گنه روزه بولو درست توگلدر .

جمعه کونینك فضیلتی حقنده پیغمبر مز محمد علیه السلام اوشبو حدیثلرنی
سویله مشدر :

« یَوْمُ الْجُمْعَةِ سَيِّدُ الْاَيَّامِ وَاَعْظَمُهَا وَهُوَ اَعْظَمُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ يَوْمِ الْاَضْحٰى وَيَوْمِ الْفِطْرِ »

معناسی : جمعه کونی کونلرنك خواجه سی ومبارکره گیدر . الله تعالی قارشنده
جمعه کونی عیدقربان وعید فطر کونلرندن ده اولوغراقدر .

۲) « خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمْعَةِ : فِيهِ خُلِقَ اٰدَمُ وَفِيهِ اُدْخِلَ الْجَنَّةَ
وَفِيهِ اُهْبِطَ اِلَى الْاَرْضِ وَفِيهِ تِيبَ عَلَيْهِ وَفِيهِ مَاتَ وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ . . . * »

معناسی : قویاش طوغان کونلرنك خیرلیره گی جمعه کونیدر : (چونکه) آدم
علیه السلام شول جمعه کوننده یاراتلمشدر . هم شول کونده جنتکه کرتلمش ،
یرگه توشرلمش وتوبه سی قبول ایتلمش هم شول کونده وفات بولمشدر .
قیامت کونیده جمعه کون واقع بولاچقدر . جمعه کوننده ن صوکره آتنا اچنده
مبارك کونلر دوشنبه وپنچشنبه کونلریدر .

بایراملر ، مبارك کونلر وکیچه لر .

اهل اسلام نك برسنهٔ قمریه اچنده (۱۸) تورلی مبارك کون وکیچه لری باردر :

۱) اَوَّلِ سَنَه کونی ، ۱) نچی محرمده .
۲) عَاشُورا کونی ، ۱۰) نچی محرمده .
۳) هِجْرَت کیچه سی ، ۲۷) نچی صفر کیچنده .

(*) (فاذاقضیت الصلوة فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله) آیتنده گی فضلدن دنیاکسبی
مراد توگل بلکه علم ، وعظ ، عبادت وزیارت مراد دیمشلردر .
وفی الحدیث « وابتغوا من فضل الله لیس بطلب الدنیا وانما هو عبادة وحضور جنازة وزیارة اخ فی الله »
تفسیر البیضاوی (۵۲۱)

٤) مولد کیچه‌سی ، ١٢) نچی ربیع‌الاوّل کیچنده .

٥) وفات کونی ، ١٢) نچی ربیع‌الاوّل کوننده .

٦) رغائب کیچه‌سی ، رجبنك برنچی جمعه‌سینك کیچنده .

٧) معراج کیچه‌سی ، رجبنك ٢٧ نچی کیچنده .

٨) برائت کیچی‌سی ، شعباننك ١٥ نچی کیچنده .

٩) رمضان کیچه‌سی ، رمضاننك برنچی کیچنده .

١٠) اسراء کیچه‌سی ، رمضاننك ١٣ نچی کیچنده .

١١) نزول قرآن کیچه‌سی ، رمضاننك ١٧ نچی کیچنده .

١٢) فتح مکه کونی ، رمضاننك ٢١ نچی کوننده .

١٣) قدر کیچه‌سی ، رمضاننك ٢٧ نچی کوننده .

١٤) عیدفطر کونی ، شوّالنك برنچی کوننده .

١٥) ترویه کونی ، ذوالحجه‌نك ٨ نچی کوننده .

١٦) عرفه کونی ، ذوالحجه‌نك ٩ نچی کوننده .

١٧) عیدقربان کونی ، ذوالحجه‌نك ١٠ نچی کوننده

١٨) تشریق کونلری ، ذوالحجه‌نك ١١ ، ١٢ و ١٣ نچی کونلرنده .

١) اوّل سنه کونی

اوّل سنه کونی محرمنك برنچی کونیدرکه تاریخ هجرینك اوّلگی کونی اهل اسلامنك هجری یل باشی کونیدر . یل باشی ایتوب هر بر مسلمان بایرام ایتوب عمل وعبادت وشادلق ایله اوتکارمك تیبشلیدر . بعض روایتلرده محمد علیه السلام وحی توشلرینك اوّلگیسنی اوشبو کوننك کیچنده کورمشدر . شول کوندن صونك هر بر کورگان توشلری کورگان روشنچه دنیاده واقع بولا باشلامشدر . اوشبو کوندن باشلاب ١٠ نچی محرمگه قدر ، یعنی عاشورا کونینه قدر نفل روزه‌لر طوتمق مستحب عمللردن صانالمشدر .

٢) عاشورا کونی.

عاشورا کونی محرمنك (١٠) نچی کونیدر. حرمتلی ومبارك کونلردندر. بوکونده پیغمبرمز محمد علیه السلام هم آنك صحابه لری کوبسنچه روزه بولور ایدیلر. شول سببدن بوکوننك روزه سی الوغ مستحبلردندر. عاشورا کونده کوزگه سورمه طارتمق وطاتلی آشلر پشرمك حقنده روایتلر بولسه ده، مستحب بولور درجه ده توگلدرلر. روایتلر بوینچه نوح علیه السلامنك کویمه سی اوشبو عاشورا کونده قوریغه اوطورمشدر. ابراهیم علیه عاشورا کونده طوغمش هم شول کونده نمرودنك اوتندن قوتلمشدر. ایوب علیه السلام ییدی یللق آورووندن اوشبو کونده سلامتلنمشدر. موسی علیه السلام وآنك قومی فرعون عسکرندن اوشبو کونده قوتلمشلردر.

اوشبوسببلردن صحابه لر بوکونني اوّلده بایرام ایتوب شادلق ایله اوتکارورایدیلر لکن (٤١) نچی تاریخ هجریده حضرت علی نك پیغمبرمز محمد علیه السلانك قزی حضرت فاطمه رضی الله عنها دن طوغان ایکنچی اوغلی حضرت حسین شامده پادشاه (*) یزیدنك قوتورتووی بوینچه کَرْبَلا صحراسنده اوشبو عاشورا کونده شهید ایدلمشدر شول سببدن مسلمانلرعاشوراکونینی بایرام یعنی شادلق کونی ایتمیچی ماتم یعنی قایغوکونی ایتوب حضرت حسین نگ شهید بولووینه قایغوقیلونی معقول کورمشلردر. حتی شیعه فرقه سندن بولغان مسلمانلر بوماتمنی افراط درجه سینه کیتروب قایغونی اظهارقیلمق نیتی ایله تنلرینی جراحتله ب قاناتوب تورلی مسخره لکلرقیلمقده درلر.

لکن سنی فرقه سندن بولغانلر بویله افراط اش قیلمیچی عاشوراکونینی دینی بر مبارك کون صاناب روزه ونمازلر، صدقه وخیرلر وباشقه ایزگی عمللر ایله اوتکارمگه طرشمقده درلر. بایرام کونده بولسه ده، ماتم کونده بولسه ده، ایزگی عمللر هر وقتده معقول ومقبول اشلردندر.

٣) هجرت کیچه سی.

هجرت کیچه سی پیغمبرمز محمد علیه السلامنگ مدینه گه کوچو نیتی ایله مکه دن چقغان کیچیدرکه تاریخ عیسوی نگ (٦٢٢) نچی یلنده ١٧ نچی آوگوستنك صفرنگ ٢٧ نچی کیچنده واقع بولمشدر محمد علیه السلام مکه ده (١٣) یل قدر

---

*) یزید صحابه لردن حضرت معاویه نك اوغلیدر. حضرت معاویه اوّلده شامده دمشق شهرنده والی بولوب طورمش ایکان حضرت علی خلیفه بولغان زمانده پادشاه بولونی دعوا قیلمش. حضرت علی وفات بولغاندن صوك اوغلی حضرت حسن خلیفه بولمش ایکان آلتی آیدن صوك اهل اسلام اچنده فتنه چقماسون اوچون خلیفه لکنی طاشلاب معاویه نك پادشاهلغینه راضی بولمشدر. حضرت معاویه دن صوك اوغلی یزید پادشاه بولمش شول زمانده حضرت حسین خلیفه بولونی آرزو قیلغانینی ایشتکاچ بصره والیسی عبیدالله بن زیاد عسکری ایله کربلا صحراسنده آنی اولترتمشدر.

پیغمبر بولوب طوغاندن صوڭ مکه خلقی نڭ مسلمانلرغه هر خصوصده توُرلی جبر رلر قیلا باشلاغاچ، صحابه لرگه مدینه شهرینه کوچه رگه رخصت قیلمش ایدی. محرم آینده صحابه لرنڭ کوبسی مدینه گه کوچدیلر. مکه خلقینڭ تیز مسلمان بولماسلقلری حتی اوزینی اولترمك کیڭاشنده یوُردکلری معلوم بولغاچ آخرده الله تعالی نڭ امری بوینچه مذکور یلده صفر آیینڭ ۲۷ نچی کیچنده صحابه لرنڭ الوغلرندن حضرت ابو بکر رضی الله عنه ایله برگه اوزی ده مکه دن چقدی. ۱۲ نچی ربیع الاوّل ده دوشنبه کوُن مدینه شهرینه باروُب کردیلر. اول زمانده مدینه خلقینڭ کوبسی اسلام دینینه محبت قیلمش ایدیلر. کیله چگینی ایشتکانلکلرندن بوُتوُن مدینه خلقی محمد علیه السلامنی بیك الوغلاب تعظیم و تکریم ایله قارشو آلدیلر.

مسلمانلر مدینه گه جییلغاندن صوڭ اسلام دینی بیك قوّت طابدی. مدینه نڭ اوز خلقی ده ئه یله نه سنده گی قبیله لرده گروه گروه کیلوُب مسلمان بولدیلر. اسلام دینینڭ قوّت طابووینه و دنیاغه طارالووینه سبب بولغانلغندن اوُشبو هجرت واقعه سی اهل اسلام قارشنده الوغ واقعه لردن صانالمقده در. شول سببدن تاریخ هجری یللری ده اوُشبو هجرت واقعه سندن باشلاب صانالوُب کیلمکده در. محمد علیه السلام هجرتدن صوڭ اون یل قدر قالغان عمرینی مدینه ده اوتکارمشدر.

٤) موْلدْ کیچه سی.

موْلد کیچه سی محمد علیه السلامنڭ طوغان کیچه سیدرکه تاریخ عیسوی نڭ (۵۷۰) نچی یلنده (۲۷) نچی آپریلده تاریخ هجریدن (۵۳) یل اوّل ربیع الاوّل آیینڭ (۱۲) کیچنده دوشنبه کوُنینه قارشی مکه شهرنده واقع بولمشدر. اول ذات شریف طوغان کیچده دنیاده بیك کوب عجیب اشلر واقع بولمشدر: ۱) مکه شهرنده کعبه اچنده اول زمانده (۳٦۰) قدر. پوُت صورتلری بار ایدی، محمد علیه السلام طوغان کیچده شول پوُتلرنڭ هر قایوسی یوُز توبه ن آومشلر. ایرته گوُسنله بو واقعه نی کورگاچ بوُتوُن مکه خلقی عجبسنوُب بو حال نیندی بر زور واقعه گه اشاره ایکان دییوُب شوُملانمشلر.

۲) ینه شول کیچده مکه شهری اوُستنده الوغ بر نور جهیلوُب کورنمشدر.

۳) ایران یوُرتنده اصطخر شهرنده اوتقه طابنوچی فارسیلرنڭ مڭ یلدن بیرلی هیچ سونمیچی یانوُب کیلگان اوزلرنچه ایزگی اوتلری شول کیچده هیچ برظاهری سببسز سونوُب کیتمشدر.

٤) مَدائن اسملی (*) شهرده ایرانیلرنگ پادشاهی کسری نوشروان نگ سرایلری تتره‌ب اون‌دورت صفه‌وبالکونلری ییمرلمشدر. بوکیچه اهل اسلام اوچون الوغ ومبارك کیچه‌در. کوب مسلمان یورتلرنده بوکیچه‌نی بایرام ایتوب مجلس ایله محمد علیه السلام نگ تاریخنی مذاکره قیلوب اوطورمق وصلوت اوقومق عادت بولمشدر.

٥) وَفاتْ کونی.

وفات کونی، محمد علیه السلام نگ بو دنیادن آخرت سفرینه کوچکان کونیدرکه تاریخ عیسوینگ (٦٣١) نچی یلننگ ٨ نچی ایپوننگ وتاریخ هجرینگ ١١ نچی یلنده ربیع الاوّل نگ (١٢) نچی کوننده دوشنبه کون واقع بولمشدر. پیغمبرمز محمد علیه السلام مذکوریلنگ (٢٩) نچی صفرنده اجل آورووی ایله آوری باشلادی. آورو بولسه‌ده، برنیچه‌کون مسجدکه باروب امام طوردی. صحابه‌لرگه وعظلر سویله‌دی. وعظ آراسنده اوزینگ اجلی یاقینلاشقانینی آنگلاتدی. صحابه‌لر ایله باحللشدی. صحابه‌لر قایغرشوب بیك یغلاشدیلر. وفاتینه اون کون قالغانده آورووی قوّتلنو سببلی مسجدکه چقا آلمادی. آنگ اورنینه مسجدده حضرت ابو بکر امام بولدی. صحابه‌لر بیك قایغوغه باتدیلر. (١٢) نچی ربیع الاوّلده دوشنبه کون ایرته نمازینه مسجدکه چقمش ایدی، صحابه‌لر حضرت ابو بکرگه اویوب نماز اوقومقده ایدیلر.

محمد علیه السلام اوزی‌ده ابو بکر رضی الله عنه‌گه اویوب ایرته نمازینی اوقودی. نمازدن صوڭ حضرت رسول نگ مسجدکه چقغانینی کوروب شاید سلامتلنه‌چك ایکان دییوب صحابه‌لر بیك سوینشدیلر. لکن بو شادلق بیك اوزاقغه بارمادی. چونکه اویله وقتلرنده حضرت رسول اوزینگ اوینده دنیادن کیتدی. الله تعالی هر قایومزغه شفاعتینی نصیب ئه‌یله‌سون آمین. (اللهم صلی علی محمد وعلی آل محمد وسلم) اوشبو ربیع الاول نگ (١٢) نچی کوننده پیغمبرمز محمد علیه السلام نگ وفات بولغانینی خاطرله‌ب دنیاده هیچ کم‌مه‌گنگی قالماغانینی اویلاب عبرتلنمك وکوب صلوات ئه‌یتمك قرآن اوقومق تییشلیدر.

(*) مدائن شهری بغداد شهرینڭ مشرق طرفنده (٢٥) چاقرم چاماسی ییرده ایدی. حاضرده خراب بولمشدر. نوشروان سراییناڭ اثرلری حاضرده‌ده باردر.

٦) رَغائِبْ كيچەسى .

رغائب كيچەسى رجب آيينىڭ اوّلگى پنجشنبە كونندن صوڭغى كيچەدركە بعض روايتلرگە قاراغاندە محمد عليە السلام نىڭ پيغمبرلك نورى اوشبو كيچەدە آتاسى عبدالله‌دن آناسى آمنەگە كوچمشدر. محمد عليە السلام اوزى طوغانچى اوشبو نور آناسندە ظاهر بولوب طورمشدر. اوزى طوغاندن صوڭ بو نور آناسندن اوزينە كوچمشدر. رجب آيينىڭ اوّلگى پنجشنبە وجمعە كونلرندە روزە بولوب كيچەلرندە نفل نمازلرى اوقومق الوغ مستحب عمللردندر. رجب آيينىڭ برنچى و ١٥ نچى كونلرىدە مبارك كونلردندر. اول كونلردە روزە بولو حقندەدە حديثلر باردر.

٧) مِعْراجْ كيچەسى .

معراج كيچەسى محمد عليە السلام الله تعالى نىڭ قدرتى ايلە والله تعالى گە معلوم بولغان رەوشدە كوكلرگە منر واقعەسى بولغان كيچەدركە مكەدە وقتدە تاريخ محمدينىڭ ٥٢ نچى يلندە رجبنىڭ ٢٧ نچى كيچەسندە هجرتدن يل يارم قدر الك واقع بولمشدر. شول رەوشچەكە محمد عليە السلام پيغمبر بولغاندن صوڭ مكەدە وقتدە كعبەنىڭ تون طرفندە (حطيم) اسملى ديوارنىڭ اوستندە يوقو مسراب طورغان زماندن(*) صوڭرە جبرائيل فرشتە ايلە كوكلرگە منمش اوّلگى پيغمبرلرنىڭ جانلرينى كوروب آنلر ايلە كوب سوزلر سويلەشمشدر ودخى فرشتەلرنى وجنتنى والله تعالى نىڭ كوكلردەگى تورلى عجائب مَلَكوتينى كورمشدر. هر بر مسلمانغە بيش وقت نماز اوقو فرض بولمقلغىدە ، الله تعالى طرفندن شول كيچەدە معراج واقعەسندە وحى قيلنمشدر.

شول سببلردن هربر مسلمان بو كيچەنى الوغلاب ايزگى عمللر ودعالر ايلە اوياو اوتكارورگە طرشمق تييشليدر.

اوشبو معراج واقعەسى بر نيچە مرتبە تورلى رەوشلردە واقع بولمقلغى حقندە روايتلر باردر. بعض روايتدە معراج اوشبو كيچەدە محمد عليە السلام مكەدن قدس شريف مسجدينە سفرى قيلنغاندن صوڭرە واقع بولمشدر.

(*) بينا انا عندالبيت بين النائم واليقظان اذسمعت قائلاً الحديث صحيح مسلم ٩٠ صفحه .

۸) برائت کیچەسی .

برائت کیچەسی شعبان آیینگ ۱۵ نچی کیچەسیدرکە ۱۴ نچی کونینگ آخشام وقتندن صوگرە باشلانادر . بو کیچەدە دعالر مقبول بولا طورغان مبارك کیچەلردندر . بوکیچەدە نفل نمازلری اوقوب توبە واستغفار ایلە مشغول بولغان کشینگ جبر وظلمدن باشقە گناهلری عفو قیلناچغی حدیثلردە بیان قیلنمشدر . شعباننگ ۱۵ نچی کوننده روزە بولمقدە ، مستحب عمللردندر .

برائت دیمك توزەلمك ویا کلەنمك دیمکدر . اخلاص ایلە توبە قیلغان کشیلرنگ گناهلری عفو قیلنوب گناهدن آرنو احتماللری جهتندن بو کیچە برائت کیچەسی دییوب آتالمشدر .

۹) رمضان کیچەسی .

رمضان کیچەسی رمضان آیینگ برنچی کیچەسیدرکە شعبان آیینگ آخرغی کوننڭدن صوگرە آخشام وقتندە باشلانادر . بوکیچەدە بوتون دنیا اهل اسلامی مسجدلرگە جییلوب یەستودن صوگرە تراویح نمازی اوقی باشلارلر . طالك آلدندن سحر آشاب ایرتە گوسندەروزە بولورغە حاضرلەنورلر . بوکیچەهر برمسلماننگ دیانت حسلری اویانوب اسلام دینینە محبتلری آرتوب کوگللری یوقارا طورغان کیچەدر . اوشبو کیچەدن باشلاب رمضان آیینگ هر بر کیچە وکونلری مبارك وقتلردر . هر بر مسلمان کشی رمضان اچندە گناهلردن باشقە وقتلرغە قاراغاندە آرتغراق صاقلانوب ایزگی عمللرندە باشقە وقتلرغە قاراغاندە آرتغراق قیلورغە طرشمق تییشلیدر . رمضان کیچەلرندە کوگلی یوموشاماغان ودینداراغی آرتماغان قاتی وقاراکوگللی کشینگ مسلمانلغی اشانچلی مسلمانلق توگلدر .

۱۰) اِسراء کیچەسی .

اسراء کیچەسی محمد علیە السلام نگ مکەدەگی کعبە مسجدندن قدس ، یعنی (یروسلیم) شهرندەگی (بیت المقدس) مسجدینە بارو واقعەسی بولغان کیچەدرکە مکەدە طورغان وقتندە رمضاننگ (۱۳) نچی کیچەسندە شنبەگە قارشی واقع بولمشدر . بعض روایتلە ایسە ، رجبنگ ۲۷ نچی کیچەسندە معراج واقعەسندن مقدم واقع بولمشدر . بوکیچەدە محمد علیە السلام اللە تعالی نگ قدرتی ایلە قدس شهرندەگی بیت المقدس مسجدینە بارمش ویولدە اول شهردن مکەگەطاباکیلە طورغان کروانی کورمشدر . ایرتەگوسن محمد علیە السلام اوشبو واقعە بولغانینی صحابەلرینە سویلەمش ایدی .

ایمانسز ومنافق کشیلر ایشتکاچ بو واقعه دن بیك کؤلمشلر . یالغان واقعه دیئوب هیچ اشانمامشلر . لکن محمد علیه السلام صحابه لرینه بیت المقدس مسجدینک نی روشده ایکانینی تمام تعریف قیلمش ایدی وقدسدن مکه گه قایتمقده بولغان مکه کروانینک اول کیچده قای یرلرده بولغانینی وآنلرنک نیچه تؤیه ایله قایتؤب کیلگانلرینی و بیش کؤندن صوکره قؤیاش چقغان وقتلرده آنلرنک مکه گه کیلؤب کره چکلرینی ده خبر بیرمش ایدی . هم واقعا بیش کؤندن صوکره کروان مکه گه کیلؤب بیتدی . مکه خلقی کروان خلقندن ١٣ نچی رمضان کیچه سنده قای یرلرده بولغانلرینی صؤراشدقلرنده اول کیچه ده بعینه محمد علیه السلام سؤیله گان یرده بولدقلری معلوم بولمشدر .

قدس شریفنی کورؤب بلگان کشیلر محمد علیه السلام نک تعریفی درست چقوینه بیك تعجب ایتدیلر شول سببدن ایمانسز کشیلرده بو واقعه گه بیك حیران قالدیلر . بو واقعه محمد علیه السلامنک معجزه لرندن اولدیغی اؤچؤن بو کیچه ده مبارك کیچه لردن صانالمقده در .

١١) نزُولِ قرآن کیچه سی .

نزول قرآن کیچه سی پیغمبرمز محمد علیه السلام گه الله تعالی طرفندن اوّل مرتبه قرآن آیتلری نازل بولا باشلاغان کیچه درکه هجرتدن ١٣ یل الك رمضان آیینک ١٧ نچی کیچه سنده واقع بولمشدر . محمد علیه السلام قرق یاشینه قدر مکه نک عادی کشیلرندن بولؤب سودا ایله عمر کیچرمشدر . لکن هرکم قارشنده کامل اشانچلی معتبر کشیلردن ایکانلگی بیك معلوم ومشهور بولمشدر . هیچ بر وقتده وهیچ بر خصوصده آندن عیبلی اشلر وکیملکلر کورنمه مشدر . قرقنچی یاش طولغاندن صوك آنک حالی تمام اوزگاردی : دنیا اشلرینی طاشلاب تقوالق وعبادت یولینه کردی . شول زماندن صوك تؤرلی عجیب تؤشلر کوره باشلادی . تؤشنده نی واقعه کورسه ، ایرته گوسنده یاکه بر نیچه کوندن صوك شول واقعه بالفعل دنیاده واقع بولؤر ایدی . تؤشنده ده اؤنده ده همان کوزینه فرشته لر کورنه باشلادی . بو حاللردن صوك محمد علیه السلام نک کوکلی یوقاردی ، بیك تقوالقغه صالندی ، کوبسنچه عبادت برله شغلانه باشلادی باباسی ابراهیم علیه السلام نک دینی بوینچه همان عبادت قیلؤر ایدی . مکه شهرینک طرفنده (حِراء) اسملی بر طاو باردر . آنک

بینا انا فی المسجد الحرام فی الحجر بین النائم والیقضان اذ أتانی جبرائیل بالبراق الحدیث تفسیر البیضاوی صفحه (٦٨٨) .

برطرفنده بر بولمه روشنده زور بر غار چۆقۆری باردر. محمدعلیه السلام شول طاوغه بارۆب کوب وقتده مذکور غار چۆقۆری اچنده عبادت قیلۆب اوطۆرۆر ایدی. حتی بعض وقتلرده خاتۆنی حضرت خدیجه دن آزقلر آلۆب کیتۆب بر نیچه کۆنلر عمرینی شول غارده اوتکارۆر ایدی. برزمان رمضاننگ ١٧ نچی کیچه سنده شول طاونگ اۆستنده یۆرگان زمانده کوزینه یه شل کییملی نورلی برکشی قیافتی کورندی؛ اول کشی: «یا محمد، مین جبرائیل فرشته من، الله تعالی طرفندن سیگا ایلچیمن. الله تعالی سینی بۆتۆن دنیاداغی خلقلرنی اسلام دینینه اۆنده مک اۆچۆن پیغمبر قیلدی بشارت بولسۆن!» دیدی، محمدعلیه السلام بو کشینگ سوزلرینه بیك تعجب ایتدی. حتی بر آز قورقۆب ده کیتدی. شول آراده حضرت جبرائیل (اقرأ) سوره سینی اوقۆدی. ایک اوّل نازل بولغان سوره اقرأ سوره سیدر. آندن صولڭ طاونگ آستینه تۆشدیلر. آنده جبرائیل علیه السلام محمدعلیه السلام گه بر چیشمه دن طهارت آلدردی. وایکی رکعت نماز اوقو روشینی ده اویره تدی اول آراده طاڭ آتمش ایدی. محمدعلیه السلام بو واقعه دن قورقۆب قاوشاب اۆیینه قایتدی. واقعه نی وقورقغانلغینی خاتۆنی خدیجه گه سۆیله دی خاتۆنی اوزینگ تۆشلری بوینچه همان محمدعلیه السلام نگ پیغمبر بولووینی کۆته در ایدی: ایرینه ایتدی هیچ قورقما، ان شأ الله بو اش ضررلی اش بولماس. الله تعالی شاید سیگا هیچ برآفت کیترمس. چۆنکه سینگ هیچ برکشیگه جبر وظلم قیلغانگ یوق. هرکمگه شفقت ومرحمت قیلمقده سگ. وهروقت حقلقده وطوغریلقده سگ بو واقعه نی سین آغام ورقه گه بارۆب سۆیله. بو خصوصده اول نی ئه یتۆر ایکان، اول بیك عالم کشیدر» دیدی.

ورقه حضرت خدیجه نگ طوغاندن طوغان آغاسی ایدی. بیك قارت کشی ایدی. تورات وانجیل کتابلرینی کوب اوقۆب ویازۆب مشغول بولغانلغندن کۆزلری صوقرلانمش ایدی. حضرت رسول حضرت خدیجه ایله برگه ورقه یانینه باردی. نی واقعه بولغانینی بربرسۆیله دی. ورقه: (هیچ قورقما گز، بو واقعه سۆینچلی بر واقعه بولسه کیره ك. اول سزگه کورنگان ذات موسی وعیسی پیغمبرلرگه کیلگان جبرائیل فرشته بولمق کیره ك. تورات وانجیل نگ سوزلری بوینچه مکه شهرندن اسماعیل علیه السلام نسلندن برکشی پیغمبر بولمق تییشلیدر. پیغمبرلك اۆچۆن بۆتۆن مکه ده سزدن موافق کشی یوقدر. های شهر خلقینگ ضررندن صاقلانۆب بوشهردن سین چقغان زمانده مین ده سلامت بولسه م، سیگا بر نچی یاردمچی بولۆر ایدم» دیدی. ورقه نگ بو سوزلرینی ایشتکاچ محمدعلیه السلام نگ کوگلی بر آز طنچلادی.

محمدعلیه‌السلامگه برکۈن حِراءْ طاونده ینه جبرائیل فرشته کورندی . حضرت محمدعلیه‌السلامینه‌قاوشاب اۈیینه قایتدی‌ده ، بۈرکانۈب یاتدی شول زمانده جبرائیل اۈیگه‌کرۈب (یا ایها المدثر) سوره‌سندن (والرجز فاهجر) دیگان‌سوزگه‌قدر اوقۈدی . اۈشبوکۈنده‌محمدعلیه‌السلام الله‌تعالی‌اوزینی پیغمبر قیلغانلغینی آنکلادی . اوزینك‌یاقن کشیلرینی اسلام‌دینینه‌دعوت قیلاباشلادی . اۈشبو واقعه‌لردن‌صوکره محمدعلیه‌السلامنك آخرعمرینه قدریکرمی اۈچ‌یل‌اچنده کیره‌ك وقتینه‌قاراب‌تۈرلی آیت‌وسوره‌لر نازل بولدیلر . شول‌سوره‌لردن‌الوغ برکتاب حاصل بولدی‌که‌قولمزده‌غی (قرآن کریم)شول‌کتابدر . هر برسوزلری الله‌تعالی‌دن محمدعلیه‌السلامگه کیلگان حق وپاك سوزلردر . اۈشبو کیچه یعنی رمضاننك ۱۷ نچی کیچه‌سی شول‌یلنك قدرکیچه‌سینه طوغری کیلمشدر . بوکیچده‌اهل‌اسلام اۈچۈن‌هر یلده مبارك کیچه‌لردندر .

۱۲) فتح مکه کۈنی .

فتح مکه‌کۈنی محمدعلیه‌السلام اون‌مك قدر اسلام عسکری ایله مدینه‌دن کیلۈب‌مکۀ‌مکرمه‌نی‌دشمانلری قولندن آلغان‌کۈنیدرکه‌تاریخ هجرینك ۸ نچی‌یلنده (۲۱) نچی‌رمضانده واقع بولمشدر . حضرت‌رسول مکه‌دن مدینه‌گه کوچکاندن صوك اهل‌اسلام قوّت‌طابۈب برپادشاهلق حکمینی آلمشلر ایدی . مکه‌ده قالمش دشمانلر بونی‌سیزۈب مسلمانلرنی‌ضعیفره‌ك وقتلرنده طامرندن قۈرتۈرغه تۈرلی کیکاشلر قیلۈرایدیلر . محمدعلیه‌السلامنك‌نیتی قوّت‌طابقاندن‌صوك مکۀ‌مکرمه‌نی نیچك بولسه‌ده ، دشمانلری قولندن‌آلمق وآنی‌بۈتۈن‌دنیا اهل‌اسلامی اۈچۈن مقدس برشهر ایتۈب قالدرمق ایدی . اۈشبوسببلردن مسلمانلر ایله مکه‌کافرلری آراسنده بیك‌الوغ دشمانلق‌بارایدی . اۈشبودشمانلق ایکی‌آراده برنیچه مرتبه الوغ صوغش چغوینه ده سبب بولمشدرکه مشهورلری : بدر ، احد ، خندق صوغشلری‌ایله حدیبیه وفتح مکه سفرلریدر .

۱) بدرصوغشی هجرتنك ایکنچی‌یلنده رمضان‌آینك (۱۲) نچی کۈنلرنده مکه‌ایله مدینه آراسنده بدر اسملی‌مشهور قۈیۈ تیره سنده‌واقع بولمشدر اهل‌اسلام عسکری فقط (۳۲۰) کشی‌ایدی . دشمان طرفی (۱۰۰۰) قدربار ایدی . شولای بولسه‌ده، مسلمانلرجینکدیلر .

۲) احدصوغشی‌هجرتنك ۳ نچی‌یلنده‌شوّالنك (۱۲) نچی‌کۈنلرنده مدینه‌دن ۷ چاقرم‌چاماسی تۈن‌یاغنده احداسملی طاویاننده واقع بولمشدر . اسلام‌عسکری

(٧٠٠) كشى ، دشمان طرفى (٣٢٠٠) كشى ايديلر . آز بولسه‌لرده مسلمانلر بو صوغشده‌ده دشمانلرينه غالب بولديلر .

٣) خندق صوغشى هجرتنك ٥ نچى يلنده مدينه شهرى ياننده واقع بولمشدر . مسلمانلر . مكه‌دشمانلرى كوب عسكر ايله مدينه‌نى باصماغه كيله‌چكلرينى ايشتوب شهرئه‌يله‌نه‌سينه (خندق) يعنى الوغ بر كاناو قازوب قويمش ايديلر . شول سببدن بو صوغش خندق صوغشى ديبوب آتالمقده‌در . بارى اون ملك قدر كشى بولسه‌لرده ، مكه كافرلرى مدينه نى جيكوب آلا آلماديلر . آخرنده آچلق سببلى وتورلى آورولر سببلى كوبسى هلاك بولغاچ كيرى قايتوب كيتديلر .

٤) حُدَيْبِيَّه سفرى . هجرتنك (٦) نچى يلنده محمدعليه‌السلام (١٤٠٠) قدر مسلمان عسكر ايله‌كعبه‌نى زيارت‌قيلمق نيتى ايله مكه طرفينه سفر قيلدى . مكه‌گه ياقنلاشقاچ حديبيه اسملى بر آول يانندەطوقتاديلر . مكه‌خلقى مسلمانلرنك كيلگانينى سيزوب قارشيغه صوغشقه چقماقچى ايديلر . لكن مسلمانلرنك كيلولرى صوغش اوچون بولماغانلقدن آراده صوغش چقمادى . مكه‌دن ايلچيلر كيلوب مسلمانلر ايله اون يل صوغشماسقه ومسلمانلرغه كيله‌سى يلده حج قيلورغه ايرك بولورغه صلح قيلشديلر . شولروشچه مسلمانلر اول يلده حج قيلا آلميچه مدينه‌گه كيرى قايتوب كيتديلر .

٥)حديبيه صلحى اوزاقعه بارمادى . چونكه مكه خلقينك نيتى صلح توگل ، بلكه مسلمانلرنى برآز آلداب طوقتاتوب طورمق ايدى . تيز مكه خلقى اوزلرى صلح شرطلرينك قايسيلرينى بوزديلر . شول سببدن محمدعليه‌السلام هجرتنك ٨ نچى يلنده (١٠) نچى رمضانده اون ايكى ملك قدر اسلام عسكرى ايله مدينه‌دن چقدى . (٢٠) نچى رمضانده مكه‌يانينه كيلوب طوقتاديلر . مكه‌خلقى بوقدر كوب اسلام عسكرينه قارشى طورا آلماسلقلرينى آنگلاديلر . هيچ قارشى طورا آلماديلر . محمد عليه‌السلام مكه‌خلقندن صوغشقه قارشى چقماغان كشيلرهم اورامده قالميچى اويلرگه يابلغان كشيلر اولمدن امين بولاچغينى اعلان قيلدى . مكه‌خلقى هر قايوسى قورقشوب اويلرينه كروب قاچديلر . رمضاننك (٢١) نچى كوننده‌ايرته بر له‌محمدعليه‌السلام اون ايكى ملك عسكر اچنده سلطنت ايله‌مكه شهرينه كردى . ايلك اوّل كعبه‌نى طواف قيلديلر وآننك اچنده‌گى پوتلرنى چغارديلر .

محمدعليه‌السلام : (هيچ بركشيگه مسلمانلر طرفندن جبر قيلنما ياچغينى واسلام‌دينينه كروگه‌كوچله‌نمه‌يه‌چكينى) معلوم‌قيلدى . لكن آز زمان اچنده بوتون مكه خلقى اوزاختيارلرى ايله مسلمان بولوب حضرت رسولگه بيعت بير ديلر .